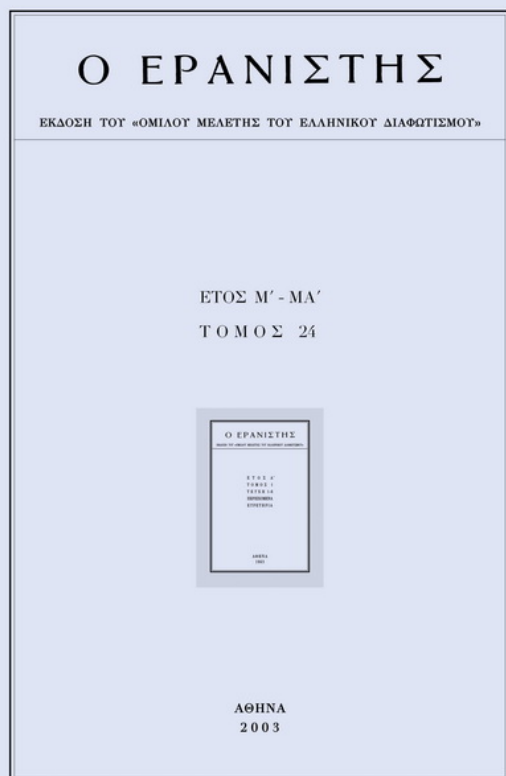

The Gleaner

Vol 24 (2003)

Θουκυδίδης, Αρχαίοι μυθογράφοι. Δύο ματαιωμένα εκδοτικά σχέδια του Κοραή

Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

doi: [10.12681/er.12](https://doi.org/10.12681/er.12)

To cite this article:

Φραγκίσκος Ε. Ν. (2003). Θουκυδίδης, Αρχαίοι μυθογράφοι. Δύο ματαιωμένα εκδοτικά σχέδια του Κοραή. *The Gleaner*, 24, 161–167. <https://doi.org/10.12681/er.12>

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ, ΑΡΧΑΙΟΙ ΜΥΘΟΓΡΑΦΟΙ ΔΥΟ ΜΑΤΑΙΩΜΕΝΑ ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ΟΤΙ ὁ Κοραῆς δημοσιεύοντας τὴν Προκήρυξη τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης (Πρόδρομος *E.B.*, 1805) δὲν προσδιόρισε ὀνομαστικὰ τοὺς συγγραφεῖς τοὺς ὁποίους θὰ ἐξέδιδε στὴν πολύτομη αὐτὴ συλλογὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ὅμηρο: «θέλει περιέχει τὸ περισσότερον μέρος ἀπὸ τοὺς δοκίμους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Τοιούτους ὀνομάζω, ὅσοι ἔγραψαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς γλώσσης, ἀρχινῶν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς γράψαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων, καὶ ὀλίγον κατωτέρω». ¹ Τελικὰ, μὲ ἐξαίρεση τὸν Ὅμηρο, ποὺ πάντως τὸν αὐτονόμησε ἀπὸ τῆ σειρὰ τῆς *E.B.*, δὲν ἐξέδωσε ἄλλους σημαντικοὺς ποιητῆς, π.χ. τραγικούς, Πίνδαρο κ.λπ., καὶ ἀπὸ τοὺς πεζογράφους ἄφησε ἔξω ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοὺς ἐπιφανέστερους ἱστορικούς Ἡρόδοτο καὶ Θουκυδίδη καὶ τοὺς ρήτορες Δημοσθένη καὶ Λυσία, παρότι ἀνῆκαν στοὺς ἀγαπημένους τοῦ συγγραφεῖς. Αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ἀποψη ὅτι τὶς ἐπιλογές τοῦ Κοραῆ τὶς ὑπαγόρευαν ὄχι τόσο οἱ προσωπικὲς προτιμήσεις ὅσο τὰ στηρίγματα ποὺ τοῦ παρεῖχαν τὰ κείμενα τῶν ἐκδιδόμενων κάθε φορὰ συγγραφέων προκειμένου νὰ μπορεῖ νὰ παρεμβαίνει στὰ νεοελληνικὰ πράγματα μέσα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῶν ἐκδόσεων. Χαρακτηριστικὴ ὡς πρὸς αὐτὸ εἶναι ἡ ἀπάντησις ποὺ ἔδωσε στὸν Ἰάκωβο Ρῶτα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1822, ὅταν ὁ δεύτερος τοῦ διαβίβριζε μιὰ πληροφορία ποὺ εἶχε φτάσει στ' αὐτιά του (ἂν δὲν ἦταν ἔκφραση ἐπιθυμίας τοῦ ἴδιου τοῦ Ρῶτα) ὅτι ἐτοιμαζόταν νὰ ἐκδώσει Θουκυδίδη: «Θουκυδίδην μὲ λέγεις! Τίς σε τὸ εἶπε; Δὲν εἶναι τώρα καιρὸς ἱστορίας, διδασκαλίας καλῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὁποίαν βλέπεις, ὅτι οὐδὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη δὲν ὠφελοῦνται πολὺ. Ἀμφιβάλλω ἂν ὠφεληθῶσιν οἱ ἡμέτεροι καὶ ἀπὸ τὰ σοφώτατα Ἡθικά τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ ἀπὸ τὰ Πολιτικά του». ²

Πάνω στὸν Ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν, ποὺ διάνυε ἤδη τὸν δεύτερο χρόνο του καὶ ἐνόψει τῶν ἀναμενόμενων εὐνοϊκῶν ἐξελίξεων γιὰ τὴν ὀλοκλήρω-

1. Χρησιμοποιῶ τὴν ἀναστατικὴ ἐκδόσιν τῶν προλεγόμενων: Ἀδ. Κοραῆ Προλεγόμενα στοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνες συγγραφεῖς, Ἀθήνα, ΜΙΕΤ, 1986, τ. Α', σ. 59.

2. Ἀδ. Κοραῆς, Ἀλληλογραφία, Ἀθήνα, ΟΜΕΔ, 1982, τ. Δ', σ. 369-370.

ση τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης τῶν Ἑλλήνων ὁ Θουκυδίδης ἦταν γιὰ τὸν Κοραῖ ἀνεπίκαιρος. Τώρα προεῖχε νὰ ἀντιμετωπιστεῖ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη οἱ συγγραφές τοῦ Ἀριστοτέλη θὰ μπορούσαν, ὅπως πίστευε, νὰ ἀναχθοῦν σὲ κώδικα πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς θεωρίας, ἱκανὸ νὰ διαμορφώσει συνειδήσεις καὶ συμπεριφορές καὶ νὰ ἐπηρεάσει χειρισμούς, πολιτικὲς ἀποφάσεις καὶ λύσεις καὶ μὲ τὴ δική του διαμεσολάβηση χάρις στὴν ἀνάδειξη τῆς ἀριστοτελικῆς σκέψης στὰ προλεγόμενα τῶν δύο ἐκδόσεων. Ὡστόσο ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου θὰ ἀντλοῦσε ἐκεῖνες τὶς παραδειγματικὲς ἀναφορὲς πού ἐπικύρωναν ὅσα τὸν ἀπασχολοῦσαν στὰ παραπάνω ἔργα. Ἔτσι ὁ διάλογος Ἀθηναίων καὶ Μηλίων ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλῆ θὰ μπολιάσουν τὶς ἀναλύσεις του γιὰ τὶς ἐννοιες τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσοτιμίας καὶ ἀξιοκρατίας σὲ μιὰ εὐνομούμενη πολιτεία.³

Τὰ μέχρι τώρα γνωστά μας στοιχεῖα γιὰ τὴ σχέση τοῦ Κοραῖ μὲ τὴ «Θουκυδίδου ξυγγραφὴ» δὲν ἀφήνουν κἄν νὰ διαφανεῖ τυχὸν πρόθεσή του νὰ ἐκδώσει τὸ κείμενο τοῦ ἱστορικοῦ. Μᾶς πληροφοροῦν γιὰ πολλὰ ἄλλα: π.χ. τὴν κριτικὴ ἐνασχόλησή του μὲ αὐτὸ ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1790,⁴ τὴν παραχώρηση σημειώσεών του στὸν γάλλο ἐλληνιστὴ P. Lévesque γιὰ νὰ τὶς καταχωρίσει στὴν ἐκδοση τῆς γαλλικῆς μετὰφρασης τοῦ Θουκυδίδου (1795), τὴν ἱκανοποίηση πού δοκίμασε ἀπὸ τὴ δημοσίευσή τους ἀλλὰ καὶ κάποια ἐνόχληση ἐξαιτίας μιᾶς ἀδιακρισίας τοῦ ἐκδότη,⁵ τὶς κρίσεις του γιὰ τὴ φράση καὶ τὸ ὕφος τοῦ ἱστορικοῦ⁶ καὶ προπάντων τὶς θε-

3. Ἀδ. Κοραῖ *Προλεγόμενα*, β.π., τ. Β', 1988, σ. 674 καὶ τ. Γ', 1990, σ. 51.

4. Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος, «Ἡ φίλια Κοραῖ-Villoison καὶ τὰ προβλήματα τῆς», *Ὁ Ἐρανιστὴς* 1 (1963), 84· Γεώργιος Χ. Χριστοδούλου, «Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς ὡς διορθωτὴς τῶν κλασικῶν κειμένων. Τὸ χειρόγραφο Χίου 490», *Σύμμικτα κριτικά*, Ἀθήνα 1986, σ. 242 [Πρώτη δημοσίευση στὰ *Πρακτικὰ Συνεδρίου «Κοραῖ καὶ Χίος»*, τ. Α', Ἀθήνα 1984, σ. 37-54]· Ἐλένη Κοντιάδη-Τσιτσώνη, «Ὁ Θουκυδίδης κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ», *ΕΕΦΣΠΑ*, περίοδος Β', τ. Α' (1992-1995), 209 [πρώτη μορφή στὰ γερμανικὰ στὸ π. Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft 14 (1984), 271-278].

5. Διον. Θερειανός, *Ἀδαμάντιος Κοραῖς*, Τεργέστη 1889, τ. Α', σ. 240-245· Ἐλένη Κοντιάδη-Τσιτσώνη, β.π., σ. 209-210. Νὰ προστεθεῖ ἀκόμη ἡ πληροφορία τοῦ Κοραῖ ὅτι στὸ προσωπικὸ του ἀντίτυπο τοῦ Θουκυδίδου εἶχε ἀυξήσει τὸν πῖνακα τῶν λέξεων, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐξαίρεσε ἀπὸ τὴν πώληση ὀρισμένων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης του τὸ 1796, *Ἀλληλογραφία*, β.π., τ. Α', σ. 485.

6. *Ἀλληλογραφία*, β.π., τ. Α', σ. 504· τ. Β', σ. 131, 194· τ. Γ', 33, 105. Πβ. Ἐλένη Κοντιάδη-Τσιτσώνη, β.π., σ. 214.

τικές αντιδράσεις του όταν το 1804 πληροφορήθηκε για την παρασκευαζόμενη από τον Νεόφυτο Δούκα έκδοση του Θουκυδίδειου κειμένου και τη μετάφραση που θα το συνόδευε, αλλά και τη μεταβολή της στάσης του από το 1806 απέναντι στο έκδοτικό έγχείρημα του λόγιου ιερωμένου, όταν διαπίστωσε όρισμένα ανεπίτρεπτα για σύγχρονη έκδοση ελαττώματα.⁷ Τέλος, η διάψυσή του το 1822 σχετικά με τη φήμη ότι ασχολούνταν να εκδώσει Θουκυδίδη, και η θέση του για το άκαιρο μιας τέτοιας έκδοσης περιλαμβάνονται επίσης στη μέχρι τώρα συγκομιδή των γνώσεών μας.⁸

Παρουσιάζω εδώ μια άθησαύριστη μαρτυρία που μάς αποκαλύπτει πλέον ότι ο άρχαιος ιστορικός βρισκόταν μέσα στα έκδοτικά σχέδια του Κοραή από πολύ νωρίς. Πρόκειται για μια δημόσια δήλωσή του στα 1807 με την ευκαιρία κάποιων σχολίων στον Θουκυδίδη, έκτοπισμένη όμως στο μέρος εκείνο των εκδόσεών του που σπάνια αποτελεί πεδίο των αναζητήσεών μας, τις κριτικές και έρμηνευτικές σημειώσεις των εκδιδόμενων κειμένων. Η δήλωση αυτή μερικά χρόνια αργότερα πήρε, όπως θα δούμε, ευρύτερη δημοσιότητα στο πλαίσιο της φιλολογικής διαμάχης που ακολούθησε. Λοιπόν, στον τόμο των σημειώσεων της έκδοσης του Ίσοκράτη (1807) ο Κοραής σχολιάζοντας τη σημασία του ρήματος προκόπτω φέρνει ως παράδειγμα μεταβατικής χρήσης του ένα χωρίο του Θουκυδίδη (Δ, ζ), του οποίου επιχειρεί συντακτική ανάλυση για χάρη, όπως γράφει, των μαθητών, και μετά την έρμηνευτική αυτή διασάφηση επιλέγει: «Αλλὰ περὶ μὲν τῶν Θουκυδίδου, ὅταν σὺν θεῷ κατ' ἐκείνον γενώμεθα τὸν συγγραφέα».⁹ Τὸ «σὺν θεῷ» της διατύπωσης υποδήλωνε βέβαια ότι ο καιρὸς της έκδοσης δὲν ἦταν

7. Βλ. τὰ σχετικά στὰ δημοσιεύματα τῆς Ἑλένης Κοντιάδη-Τσιτσώνη, ὁ.π., καὶ στὰ νεώτερα τοῦ Νεόφυτου Χαριλάου, «Ἡ πορεία τοῦ Θουκυδίδη στὴ νεοελληνικὴ σκέψη. Ἡ ἔκδοση τοῦ Νεόφυτου Δούκα 1805-1806», *Μνήμων* 20 (1998), 38-40 καὶ *Ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ ἡ συμβολὴ του στὸ νεοελληνικὸ Διαφωτισμὸ*, Ἀθήνα 2002 (διδ. διατριβή), σ. 299-305. Μιὰ παρατήρηση: ἡ προτροπὴ τοῦ Κοραῆ στὸν Ἀλέξ. Βασιλείου τὸν Ἰούλιο 1805 νὰ πείσει τὸν Ν. Δούκα (νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἔκδοσιν ἕως οὔ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν εἰς τὸν Αἰλ[ιανὸν] προδοίκεσιν» δὲν ἀφοροῦσε, πιστεύω, τὴν ἔκδοση τοῦ Θουκυδίδη (Ν. Χαριλάου, *Ὁ Νεόφυτος Δούκας*, ὁ.π., σ. 300-301), ἀλλὰ προφανῶς τὴ σχεδιαζόμενη ἐπανεκδόση τῆς *Γραμματικῆς Τερψιθέας* (α' ἔκδ. 1804). Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς (1808) ὁ Δούκας θὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητά τῶν γραμματικῶν ἀπόψεων τοῦ Κοραῆ ποὺ εἶχαν ἐκτεθεῖ στὰ προλεγόμενα τοῦ Αἰλιανοῦ (*Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης*, 1805).

8. Ἑλένη Κοντιάδη-Τσιτσώνη, ὁ.π., σ. 214 (ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἀπευθύνεται στὸν Ἀλ. Βασιλείου ἀλλὰ στὸν Ἰάκ. Ρῶτα), Ἀδ. Κοραῆ *Προλεγόμενα*, ὁ.π., τ. Γ', 1990, εἰσαγωγὴ Λουκίας Δρούλια, σ. Χ.

9. *Ίσοκράτους Λόγοι καὶ Ἐπιστολαί*, Παρίσι 1807, τ. Β', σ. 122.

ἐπικείμενος, ὁ Θουκυδίδης δὲν ἐντασσόταν στὶς ἄμεσες συγγραφικὲς προτεραιότητες τοῦ Κοραΐ. Ὅμως ὁ καιρὸς αὐτὸς δὲν ἔφτασε ποτέ.

Τί ἄραγε ἔκανε τὸν Ἑλληνα σοφὸ νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὸ προαναγγελλμένο ἔστω καὶ εὐκαιριακὰ σχέδιό του; Μήπως τρόμαξε στὴ σκέψη ὅτι θὰ ἀναγκαστόταν νὰ καταπονηθεῖ σ' ἓναν ἐκδοτικὸ ἄθλο ποὺ ἀπαιτοῦσε «ὧμους ἀτλαντικούς», ὅπως ὁ ἴδιος εἶχε προειδοποιήσει ἀπὸ τὸ 1804,¹⁰ προκειμένου δηλαδὴ νὰ ἐκδοθεῖ σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς κριτικῆς ἐπιστῆμης καὶ νὰ σχολιαστεῖ ἓνας «στρυφνὸς» συγγραφέας, «ὁ πῦθ σκοτεινὸς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς»,¹¹ εἰς βάρος μάλιστα τοῦ ὅλου ἐκδοτικοῦ του προγράμματος; Ἀλλωστε τὸ χρέος του πρὸς τὴ φιλολογία τὸ εἶχε ἤδη ἐπιτελέσει μὲ τὴ δημοσίευση τῶν κριτικῶν του σημειώσεων ἀπὸ τὸν Lénésque. Μήπως πάλι συμβιβάστηκε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι ἡ δεκάτομη ἐκδοση τοῦ Δούκα (Βιέννη 1805-1806), στὴν ὁποία θὰ ἀντιπαρατασσόταν ἡ δική του μὲ τὴν αἴγλη τοῦ φιλολογικοῦ της κύρους, παρὰ τὶς ἀδυναμίες της ἐκπλήρωνε τὴν ἀποστολὴ της μέσα στὴν ἔνδεια τοῦ γένους σὲ παρόμοια δημοσιεύματα, ὅπως πίστευε ἀρχικά, καὶ ἔκρινε ὅτι θὰ ἦταν περιττὴ πολυτέλεια νὰ σπαταληθοῦν δυνάμεις, χρόνος καὶ χρήματα πάνω στὸ ἴδιο ἀντικείμενο; Ἡ, ἀντίθετα, ἡ παραίτηση ἔδειχνε ἀπροθυμία, ἴσως καὶ φόβο γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο ἐκτράχυνσης τῶν πραγμάτων, νὰ ἀντιπαρατεθεῖ ἀνοικτὰ σὲ διάλογο μὲ ἓναν λόγιο ἀποφασισμένο νὰ ὑπερασπιστεῖ μέχρι τέλους τὶς ἀντιλήψεις καὶ τὸν τρόπο ἐργασίας του ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκδοση τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀλλὰ καὶ τὰ γλωσσικὰ καὶ γραμματικὰ ζητήματα; Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸ ὅτι ὁ ἴδιος μόνον πλαγίως ἔλεγξε στὰ προλεγόμενα τῶν βιβλίων του τὸν ἐκδότη τοῦ Θουκυδίδη καὶ τὸ σύγγραμμά του —τὰ ὑπονοούμενα δὲν διέφυγαν οὔτε ἔμειναν ἀναπάντητα ἀπὸ τὸν θιγόμενο— καὶ ἄφησε τὴν ἀπευθείας δημόσια ἀναμέτρηση ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης νὰ τὴν ἐπωμιστεῖ ἀπὸ τὸ 1809 ὁ ἔμπιστος φίλος του Ἀλέξανδρος Βασιλείου (καὶ ἐν μέρει ὁ Κων. Κούμας) στὴ Βιέννη μὲ τὴ δική του καθοδήγηση ἀπὸ τὸ Παρίσι.¹²

Ὁ Ν. Δούκας ἀπὸ τὴ μεριά του ἐπιζητώντας νὰ ἀνταγωνιστεῖ φιλολογικὰ τὸν Κοραΐ, παρότι ἀναγνώριζε τὴν ἐπιστημονικὴ του ἀνωτερότητα,

10. Ὅταν ἔμαθε ὅτι ὁ Νεόφυτος Δούκας καταγινόταν μὲ τὴν ἐκδοση καὶ τὴ μετὰφραση τοῦ ἱστορικοῦ, Ἀλληλογραφία, ὁ.π., τ. Β', σ. 131.

11. Κρίσεις τοῦ Κοραΐ. Γι' αὐτὲς καὶ γιὰ ἄλλες βλ. ἐδῶ σημ. 5.

12. Νεόφ. Χαριλάου, «Ἡ πορεία τοῦ Θουκυδίδη», ὁ.π., σ. 40-41 καὶ διεξοδικότερα στοῦ ἴδιου, Ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ.π., σ. 305 κ.έ., ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη βιβλιογραφία. Εἰδικὰ γιὰ τὸν Θουκυδίδη ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς φιλολογικῆς ἐριδίας βλ. τίς σ. 317-318, 327, 330-331, 348, 352-353, 408-409, 412-413.

δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ ἀμφισβητεῖ τὶς ἐρμηνευτικὲς τοῦ προσεγγίσεις τῶν κειμένων, μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν αὐτὴ ἀκριβῶς ποὺ προκαλεσε στὶς σημειώσεις τοῦ Ἰσοκράτη τὴν προαγγελία τῆς μελλοντικῆς ἐκδόσεως τοῦ Θουκυδίδη, τὰ σημασιολογικὰ τοῦ ρήματος προκόπτω. "Ἐξὶ λοιπὸν χρόνια ἀργότερα, τὸ 1813, στὴν «Ἀργώ», τὰ προλεγόμενα δηλαδὴ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἡρωδιανοῦ καὶ κορυφωση τῆς φιλολογικῆς διαμάχης, ὁ Δούκας δὲν θὰ περιοριστεῖ στὴν παράθεση τῶν προσωπικῶν τοῦ ἀπόψεων γύρω ἀπὸ τὸ ἐρμηνευτικὸ πρόβλημα ἀλλὰ θὰ σταθεῖ (καὶ πῶς μπορούσε νὰ κάνει ἀλλιῶς) καὶ στὴ δῆλωση τοῦ Κοραῖ. Ἀναπαράγοντάς τὴν ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι ἄμεσα ἀναγνώσιμη, θὰ τὴν ἐρμηνεύσει ὡς κίνηση ἐναντίον τοῦ μὲ σύντομο σχόλιο χρωματισμένο μὲ μεταφορές, ὅχι χωρὶς κάποια δόση εἰρωνείας διατυπωμένο: «"А ѿ! дѣда мѣ μοи πρόσφερε· φανεράς γάρ μου τὰς ρυτίδας ποιήσεις· καὶ ἐκ τοσαύτης παρασκευῆς μάλισθ' ὀρμώμενος)".¹³ Ἦταν σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε: «Κατάλαβα, μὲ τὰ φῶτα τῆς φιλολογικῆς σου προετοιμασίας θέλεις νὰ δείξεις πῶς ἡ ἐκδόσή μου εἶναι ἀπαρχαιωμένη, ξεπερασμένη». Καὶ ἂν αὐτὸς ὁ στόχος ὑπῆρχε στὴ σκέψη τοῦ Κοραῖ ὅταν προέβαινε στὴ δῆλωση τοῦ 1807, θὰ πείστηκε στὴ συνέχεια γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ πῶς ἡ προσπάθεια νὰ ἐκδοθεῖ ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς κινδύνευε νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ πρόσωπο μὲ πρόσωπο πλέον ἀντιπαράθεση μὲ τὸν Δούκα, στὴν ὁποία θὰ θυσιαζόταν τελικὰ ἡ ὅποια συμβολὴ τοῦ ἐκδότη στὴν ἀποκατάσταση καὶ κατανόηση τοῦ θουκυδίδειου κειμένου. Συνεκτιμώντας καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους παράγοντες, ὅπως ἐκτέθηκαν παραπάνω, ὁ Κοραῖς πῆρε προφανῶς τὴν ἀπόφαση νὰ ματαιώσει τὸ ἐκδοτικὸ του σχέδιο. Ἀργότερα οἱ καινούργιες συνθῆκες τοῦ ἔθνους, κατὰ τὴν κρίση του, δὲν εὐνοοῦσαν καὶ πάλι ἓνα παρόμοιο ἐγχείρημα.

"Ἀν στὴν προηγούμενη περίπτωσις τὰ κενὰ τῆς πληροφόρησής μας ἀναπληρώνονται ἀπὸ βásiμες εἰκοτολογίες, στὴν περίπτωσις τῆς ἐκδόσεως τῶν παλαιῶν Μυθογράφων ὅχι μόνο γνωρίζουμε τὸν λόγο τῆς ματαιώσεώς της ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλες λεπτομέρειες ἀντλημένες ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῖ. "Ὅπως π.χ. ὅτι ὁ τελευταῖος δὲν σκεπτόταν ἀπλῶς νὰ ἐκδώσει τὴ συλλογὴ, ἀλλὰ εἶχε προχωρήσει στὴν ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου μὲ σημειώσεις καὶ διορθώσεις τῶν κειμένων· ὅτι στὰ περιεχόμενά της εἶχε περιλάβει τὸ σύνολο τῶν ἐκπροσώπων τῆς μυθογραφίας καὶ ὅχι μόνο τοὺς ἐπιφανέστε-

13. Ἡρωδιανὸς τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν βιβλία ὀκτώ, Βιέννη 1813, σ. ξς'-ξξ'. Στὴ συνέχεια συμβουλεύει τὸν Κοραῖ νὰ υἱοθετήσῃ στὴν ἐκδοσις τὶς δικές του ἀπόψεις γιὰ τὰ ἐρμηνευτικὰ τοῦ ρ. προκόπτω.

ρους (Ἀπολλόδωρο κ.λπ.)· ὅτι σκόπευε νὰ τὴν ἐντάξει στὰ *Πάρεργα* τῆς Ε.Β. ἀμέσως μετὰ τὸν τόμο τῶν Αἰσώπειων μύθων (1810)· ὅτι κατὰ τὴν προετοιμασία τῆς ἔκδοσης τὸν εἶχε βοηθήσει ὁ εὐρισκόμενος τότε στὸ Παρίσι Νεόφυτος Βάμβας, στὰ χέρια τοῦ ὁποίου, ὅπως τοῦ τὸ ἀνακοίνωνε στὰ 1829, ἤθελε νὰ παραδοθεῖ μετὰ θάνατον τὸ «χάρτινον μέγα κουτίον» μὲ τὸ ἀδημοσίευτο ὕλικό.¹⁴ Τί μεσολάβησε λοιπὸν καὶ δὲν πῆγαν τελικὰ τὰ κοραϊκὰ χειρόγραφα στὸ τυπογραφεῖο;

Αὐτὴ τὴ φορά ἀποδεδειγμένα καθοριστικὸ ρόλο ἔπαιξε ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Δούκα τῆς *Βιβλιοθήκης ἡ περὶ Θεῶν* τοῦ Ἀπολλόδωρου, Βιέννη 1811. Ὁ Κοραῆς ἀπὸ τὸ 1802, πρὶν ἀκόμη ξεκινήσει τὸ δικό του ἐκδοτικὸ πρόγραμμα, παρῆχε πρόθυμα τίς φιλολογικὲς του ἐκδουλεύσεις μεταξὺ ἄλλων καὶ στὸν γάλλο ἐλληνιστὴ Στέφανο Clavier, στενὸ του φίλο καὶ πρῶν μαθητὴ του, ποὺ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἐτοίμαζε νὰ ἐκδώσει μὲ γαλλικὴ μετάφραση τὸν Ἀπολλόδωρο. Ἐπιθεωροῦσε τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια καὶ μετὰ τὴ δημοσίευση φρόντισε ἐπὶ πολλὰ χρόνια γιὰ τὴ διάδοση τοῦ βιβλίου στὸ ἐλληνικὸ κοινό. Ἴσως στὴν ἀπόφασή του νὰ ἀσχοληθεῖ καὶ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς μυθογράφους δέχτηκε ἐρεθίσματα ἀπὸ τὴν πρῶμην αὐτὴ συνεργασία του μὲ τὸν Clavier. Ὅταν, λοιπὸν, πληροφορήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1811 ὅτι κυκλοφόρησε ἡ ἔκδοση τοῦ Δούκα δυσανασχέτησε ἔντονα: «Ὁ, τι μ' ἐκακοφάνη περισσότερον εἶναι, ὅτι μετὰ τὸν Αἰσώπον, ἐμελέτων ἐγὼ νὰ ἐκδώσω (ἀκολουθῶν τῶν *Παρέργων*) τοὺς μυθογράφους τούτους».¹⁵ Φορτισμένος καὶ ἀπὸ τὸ βαρὺ κλίμα ποὺ εἶχε στὸ μεταξὺ δημιουργηθεῖ ἐξαιτίας τῆς σφοδρῆς φιλολογικῆς διαμάχης — ἓνας ἀπὸ τοὺς πόλους τῆς ὁποίας ἦταν ὁ ἴδιος — ἀνάμεσα στὸν Δούκα καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Βασιλείου, θὰ προβεῖ σὲ ἀπαξιωτικὲς κρίσεις γιὰ τὴν ἔκδοση καὶ τὸν ἐκδότῃ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πῆρε στὰ χέρια του τὸ βιβλίο: «Δὲν εἶναι σχεδὸν σελὶς εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀποδείχνει φανερά, ὅτι ἦτον ἐπιτηδεύτερος νὰ κόπτη ξύλα ἀπὸ τοὺς λόγγους, παρὰ νὰ ἐκδίδῃ Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς»,¹⁶ ἔγραφε στὸν Βασιλείου τὸν Δεκέμβριο

14. Ὅλες οἱ παραπάνω πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ δύο ἐπιστολὲς τοῦ Κοραῆ, τὴν ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1811 πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου καὶ τὴν ἀπὸ 5 Νοεμβρίου 1829 πρὸς Νεόφ. Βάμβα, *Ἀλληλογραφία*, β.π., τ. Γ', σ. 111 καὶ τ. Ζ', σ. 163 ἀντίστοιχα.

15. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξ. Βασιλείου, 8.6.1811, *Ἀλληλογραφία*, β.π., τ. Γ', σ. 111. Σ' αὐτὴ τὴν αἰτία ἀποδίδει καὶ ὁ Νεόφ. Χαριλάου τὴν ἀπόρριψη τῆς ἔκδοσης τοῦ Ν. Δούκα, Ὁ Νεόφυτος Δούκας, β.π., σ. 365. Τώρα πλέον γνωρίζουμε ὅτι ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ Κοραῆ ξεκινούσε ἀπὸ πραγματικὴ βία, ἀπὸ τὸ γεγονὸς δηλ. ὅτι ἔνωσε ξαφνικὰ ἀκυρώνονται οἱ δικοὶ του κόποι πάνω στὰ κείμενα τῶν μυθογράφων.

16. Ἐπιστολὴ 15.12.1811, β.π., σ. 166.

τοῦ 1811. Στὸ ἴδιο αὐτὸ γράμμα φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἀνακόπηκε ἡ διάθεσή του νὰ συνεχίσει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐκδοσὴ τῶν Μυθογράφων. «Ἀνάγκη ἦτο νὰ φανερωθῶσι τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ γένος. Ἀλλὰ τί νὰ κάμω ὁ ταλαίπωρος; πρῶτον δὲν ἔχω καιρόν, ἔπειτα φοβοῦμαι μὴν ἡ ἀγανάκτησίς μου μὲ ἐξωθήσῃ εἰς τὴν ἀμετρίαν καὶ τελευταῖον (νὰ σ' ἐξομολογηθῶ καὶ τοῦτο) δὲν καταδέχομαι νὰ παλαίω μὲ τοιοῦτον αἰσχροὺν πίθηκον». ¹⁷ Προτίμησε νὰ ἀφήσῃ ἀτελείωτο τὸ ἔργο, γιὰ νὰ ξαναθυμηθεῖ τὴν ὑπαρξή του δεκαοκτὼ χρόνια ἀργότερα στὸ τέλος πιά τῆς ζωῆς του καὶ νὰ σκεφθεῖ νὰ κληροδοτήσῃ τὰ χειρόγραφα του στὸν συνεργάτη του σ' ἐκείνη τὴν προσπάθεια Νεόφυτο Βάμβα. Δὲν γνωρίζουμε ἂν πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπιθυμία του. Στούς καταλόγους πάντως τῶν φιλολογικῶν καταλοίπων τοῦ Κοραῆ δὲν ἔχει καταγραφεῖ ἡ παρουσία ὑλικοῦ σχετικοῦ μὲ Μυθογράφους σὲ τόσο τουλάχιστο προχωρημένη μορφή ὥπως αὐτὴ ποὺ περιγράφεται στὸ γράμμα τοῦ 1829. ¹⁸

ΕΜΜ. Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ

17. *Ό.π.*, σ. 165-66.

18. Βλ. π.χ. τὴν πρώτη δημοσιευμένη καταγραφή τῶν χειρογράφων του, ὅπου καμιά σχετικὴ ἔνδειξη, *Ἰάκ.* Ρώτας, *Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Ἀδαμαντίου Κοραῆ*, τ. Α', Ἀθήνα 1839, σ. ιε'-ις'. Στὸν κατάλογο τῶν κοραϊκῶν χειρογράφων, Στεφ. Δ. Καββάδας, *Ἡ ἐν Χίῳ Βιβλιοθήκη Κοραῆ*, Ἀθήνα 1933, τὸ χφ 423 σύγκριται ἀπὸ 4 φύλλα καὶ περιλαμβάνει κυρίως ἀποδελτιώσεις μυθολογικῶν θεμάτων ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Villosion τῶν σχολίων τῆς *Ἰλιάδας*, Βενετία 1788, ὥπως σημειώνει ἀγνωστο χέρι στὸ φ. 1 τοῦ χειρογράφου.